

9. Rashevskaya N. V. Mobilni informatsiino-komunikatsiini tekhnologii navchannia vyshchoi matematyky studentiv vyshchyykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv. Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.10 [Mobile information and communication technologies of learning calculus (higher mathematics) students' in higher technical institutions]. Kyiv, 2011. 21 p.
10. Tkachuk H. V. Teoretychni i metodychni zasady praktychno-tekhnichnoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv informatyky v umovakh zmishanoho navchannia. Avtoref. dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.02. [Theoretical and methodical principles of practical training of future teachers of computer science in conditions of blended learning]. Kyiv, 2019. 42 p.
11. Tsyfrova shkilna osvita: za i proty [The digital school education: pros and cons]. Available at: www.obozrevatel.com/ukr/moyashkola/news/tsifrova-shkilna-osvita-tak-chi-ni.htm.
12. Cherednichenko H. A., Shapran L. Iu. Model zmishanoho navchannia i yii vykorystannia u vykladanni inozemnykh mov [Blended learning model and its use in teaching foreign languages]. Moodle Moot Ukraine 2015. Teoriia i praktyka vykorystannia systemy upravlinnia navchanniam Moodle. Kyiv, KNUBA Publ., 2015, 68 p. Available at: <http://2015.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=83&lang=en>.
13. Akkoyunlu, Buket & Yilmaz Soylu, Meryem. A Study on Students Views On Blended Learning Environment. The Turkish Online Journal of Distance Education, 2006. 7. Vol. 7, Num. 3, pp. 43–56. Available at: <http://tojde.anadolu.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/274-published.pdf>.
14. Caner, Mustafa. The definition of blended learning in higher education. 2012. Available at: 10.4018/978-1-4666-0939-6.ch002.
15. Graham, Charles. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. Chapter 1.1. pp. 3–21. San Francisco Publ., 2006. Available at: http://curtbonk.com/graham_intro.pdf.
16. Heinze A., Procter C. (2004). Reflections on the use of blended learning. Conference or Workshop Item, 2004. Available at: usir.salford.ac.uk/id/eprint/1658/1/.
17. Weibelzahl, S. Towards a Good Mix in Blended Learning for Small and Medium-Sized Enterprises – Outline of a Delphi Study. European Conference on Technology Enhanced Learning. Crete Publ., Greece, 2006. pp. 1–6. Available at: <https://www.academia.edu/12713397>.
18. Purnima V. Blended Learning Models: American Society for Training & Development, 2002. Available at: <http://www.purnima-valiathan.com/wp-content/uploads/2015/09/Blended-Learning-Models-2002-ASTD.pdf>.
19. Rossett A., Vaughan F. Blended learning Opportunities. Publ. CEO Epic Group, Brighton, 2003. Available at: https://www.researchgate.net/publication/228669485_Blended_Learning_Opportunities.

Стаття надійшла в редакцію 12.11.2019 р.

УДК 378.091.33: [355.23:356.13] (043.3)
DOI 10.25128/2415-3605.19.2.15

СВІТЛАНА ШУМОВЕЦЬКА

ORCID ID 0000-0001-5419-1576

sv_shumovetska@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент

Національна академія Державної прикордонної служби ім. Б. Хмельницького
м. Хмельницький, вул. Шевченка, 46

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ У ВІЙСЬКОВОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ

Висвітлено перебіг експериментальної перевірки технології формування професійної культури офіцера-прикордонника у військовому вищому навчальному закладі (ВВНЗ). Визначено, що концепція як провідна ідея дослідження становить сукупність взаємопов'язаних закономірностей, принципів, ідей і способів діяльності, що необхідні для формування професійної культури офіцера-прикордонника, та розкривається на трьох рівнях: методологічному, теоретичному і технологічному. Технологію формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у ВВНЗ запропоновано розглядати як сукупність прийомів, способів педагогічних дій і засобів, що визначають організацію інноваційної діяльності, цільову орієнтацію освітнього процесу, специфіку взаємодії педагога і суб'єктів

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ І МОДЕЛЮВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ

навчання та необхідні в освітньому процесі для формування належного рівня професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників. Ця технологія є своєрідним алгоритмом впровадження концепції формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у практику. Детально охарактеризовано технологічний рівень концепції стосовно визначення та експериментальної перевірки технології формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, який передбачає поетапне впровадження педагогічних умов, відповідного змісту, форм і методів формування та діагностики професійної культури. Висвітлено роботу щодо формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників протягом чотирьох етапів: ознайомлювального; етапу становлення; етапу актуалізації; етапу індивідуалізації.

Ключові слова: професійна культура, офіцер-прикордонник, експеримент, технологія.

СВЕТЛАНА ШУМОВЕЦКАЯ

кандидат педагогических наук, доцент
Национальная академия Государственной пограничной службы им. Б. Хмельницкого
г. Хмельницкий, ул. Шевченко, 46

ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ В ВОЕННОМ ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ: РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТА

Освещены особенности экспериментальной проверки концепции и технологии формирования профессиональной культуры офицера-пограничника в военном высшем учебном заведении (ВВУЗ). Определено, что концепция как ведущая идея исследования представляет собой совокупность взаимосвязанных закономерностей, принципов, идей и способов деятельности, необходимых для формирования профессиональной культуры офицера-пограничника, и раскрывается на трех уровнях: методологическом, теоретическом и технологическом. Технологию формирования профессиональной культуры будущих офицеров-пограничников в ВВУЗ предложено рассматривать как совокупность приемов, способов педагогических действий и средств, определяющих организацию инновационной деятельности, целевую ориентацию образовательного процесса, специфику взаимодействия педагога и субъектов обучения, необходимых в образовательном процессе для формирования надлежащего уровня профессиональной культуры будущих офицеров-пограничников. Эта технология является своеобразным алгоритмом внедрения концепции формирования профессиональной культуры будущих офицеров-пограничников в практику. Подробно охарактеризован технологический уровень концепции относительно определения и экспериментальной проверки технологии формирования профессионально культуры будущих офицеров-пограничников и предусматривающий поэтапное внедрение педагогических условий, форм и методов формирования и диагностики профессиональной культуры. Освещена работа по формированию профессиональной культуры будущих офицеров-пограничников в течение четырех этапов: ознакомительного; этапа становления; этапа актуализации; этапа индивидуализации.

Ключевые слова: профессиональная культура, офицер-пограничник, эксперимент, технология.

SVITLANA SHUMOVETSKA

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Bohdan Khmelnytsky National Academy
of the State Border Guard Service
Khmelnysky, 46 Shevchenka Str.

THE TECHNOLOGY OF FORMING THE BORDER GUARD OFFICERS' PROFESSIONAL CULTURE IN A MILITARY HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION: EXPERIMENTAL RESULTS

The article highlights the course of the experimental verification of the concept and technology of forming the professional culture of the border guard officer in a higher military educational institution. It has been identified that the concept as the leading idea of the research is a set of interrelated laws, principles, ideas and activities that are necessary for the formation of the professional culture of the border guard officer, and is revealed at three levels: methodological, theoretical and technological. The technology of forming the professional culture of future border guards in a higher military educational institution is proposed to be considered as a set of techniques, methods of pedagogical actions and means that determine the organization of innovative activities, the target orientation of the educational process, the specifics of the interaction of a teacher and teaching subjects which are necessary in the educational process to form the proper level of the

professional culture of future border guards. This technology is a unique algorithm to put the the concept of professional culture of future border guards into practice. The technological level of the concept is described in details, concerning the identification and experimental verification of the formation technology of the professional culture of future border guards, which presupposes the gradual introduction of the pedagogical conditions, relevant content, forms and methods of formation and diagnosis of the professional culture. The article outlines the content and procedural part of forming the future border guards' professional culture at each stage, including the introduction phase, the formation phase, the actualization phase and the individualization phase. Enhancing the cadets' motivation to learn the professional culture of the border guard officer, acquainting them with the values of the border service, the border guard's mission and the historical principles of the border security is provided with the help of the special elective course «Professional culture of the border guard officer: history and nowadays». The course aims at developing cadets' skills necessary for professional communication with the citizens at checkpoints, forming cadets' skills in dealing with the information and counteraction enemy propaganda, improving knowledge on issues of leadership and management of the border units using research methods and others.

Keywords: professional culture, border guard officer, experiment, technology.

Володіння високим рівнем професійної культури необхідне офіцерові-прикордоннику для ефективного вирішення завдань з охорони та захисту державного кордону. Професійна культура виявляється у ступені освоєння необхідних професійних знань, навичок, умінь, набутті професійного досвіду, дотриманні вимог професійної етики під час міжособистісної професійної взаємодії, ставленні до колег та роботи, використанні найбільш раціональних способів, прийомів роботи і результативності праці.

Визначення шляхів формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників є важливим завданням педагогіки вищої школи. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували І. Балицький, С. Білявець, В. Мірошніченко, І. Почечалін, В. Царенко, В. Хома, Т. Щеголева та ін. Невирішеним на сьогодні залишається питання щодо формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників з урахуванням нових викликів національній та прикордонній безпеці.

Метою статті є висвітлення результатів експериментальної перевірки результативності технології формування професійної культури офіцера-прикордонника у ВВНЗ.

Концепція формування професійної культури має вирішальне значення, оскільки визначає основний задум, головну ідею дослідження. Мета авторської концепції полягає в обґрунтуванні педагогічної системи формування професійної культури офіцерів-прикордонників – складової їх професійної підготовки, що забезпечує відповідність її рівня вимогам сучасного суспільства. Концепція як провідна ідея дослідження становить сукупність взаємопов'язаних закономірностей, принципів, ідей і способів діяльності, які необхідні для формування професійної культури офіцера-прикордонника, та розкривається на трьох рівнях: методологічному, теоретичному і технологічному.

Методологічний рівень визначає необхідність формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників на засадах системного, діяльнісного, культурологічного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, компетентнісного і контекстного підходів. Теоретичний рівень ґрунтується на провідних філософських теоріях культури, ціннісних підходах до пояснення сутності культури, теоріях культурних основ націй, дослідженнях з історії української історії та культури, теоріях національного виховання й міжособистісної комунікації. Технологічний рівень концепції стосується визначення та експериментальної перевірки технології формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, передбачає поетапне впровадження педагогічних умов, відповідного змісту, форм і методів формування і діагностики професійної культури.

Технологію формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у ВВНЗ можна розглядати як сукупність прийомів, способів педагогічних дій і засобів, що визначають організацію інноваційної діяльності, цільову орієнтацію освітнього процесу, специфіку взаємодії педагога і суб'єктів навчання та необхідні у вказаному процесі для формування належного рівня професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників. Ця технологія є своєрідним алгоритмом упровадження концепції формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у практику.

Технологію впроваджено в освітньому процесі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Дослідженням було охоплено 247 курсантів чотирьох факультетів академії та 32 представники науково-педагогічного складу. Формувальний етап педагогічного експерименту тривав з вересня 2015 р. до травня 2019 р.

Розглянемо змістову та процесуальну частину технології формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників щодо кожного етапу. На етапі ознайомлення під час викладання навчальних дисциплін «Історія України та української культури» та «Українська мова за професійним спрямуванням» було звернено увагу на мотивацію майбутніх офіцерів-прикордонників до вивчення проблематики професійної культури. Для цього було передбачено ознайомлення курсантів із значенням професії прикордонника в історії України та в сучасній системі національної безпеки, суспільною значущістю діяльності прикордонного відомства, місією прикордонника; формування у курсантів науково обґрунтованого розуміння місії та значущості професії захисника кордонів і високого рівня його професійної культури; розвиток переконання в необхідності професії офіцера-прикордонника, нагальної потреби підвищувати рівень своєї професійної культури. Щоби майбутні захисники кордонів ідентифікували себе з певною професійною моделлю, усвідомили свій ціннісний життєвий і простір, побачили його зв'язок з обраною професією, викладачі ознайомлювали з їх професійною місією, майбутньою професійною діяльністю та її суспільною значущістю, з вимогами, які вона висуває до знань, умінь і якостей офіцера-прикордонника. Далі на цьому етапі було проведено спеціальний факультатив «Професійна культура офіцера-прикордонника: історія і сучасність», зокрема його перший модуль «Професійна культура офіцера-прикордонника: історія, традиції, цінності». Серед завдань семінару варто вказати на формування у курсантів вірності Військовій присязі, Бойовому Прапорові, традиціям військового товариства, гордості за приналежність до Державної прикордонної служби України; виховання і розвиток у курсантів професійно значущих якостей, необхідних для управління прикордонними підрозділами; формування історичного мислення, навичок науково-історичного аналізу військово-історичних подій; розширення військово-теоретичного кругозору; формування патріотизму, національної гідності, гордості за українську історію.

Курсанти вивчали основні етапи історії прикордонної служби, історію створення прикордонної служби України, визначні історичні події, пов'язані з нею, діяльність відомих полководців і воєначальників, традиції і цінності прикордонної служби України. Майбутні офіцери-прикордонники вчилися аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати події воєнної історії та діяльність полководців, орієнтуватись у науковій періодизації історії прикордонної служби України, самостійно знаходити історичну інформацію з теми, працювати з першоджерелами.

Відповідно до наступної педагогічної умови під час викладання навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» використання діалогічних методів дозволило підготувати майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної комунікації з громадянами в пунктах пропуску через державний кордон. З урахуванням значенням комунікативного компонента професійної культури офіцера-прикордонника для розвитку навичок професійної взаємодії та комунікації майбутніх офіцерів-прикордонників викладачі використовували діалогічні форми взаємодії, формували уміння курсантів вести діалог та узгоджувати зусилля для досягнення спільних цілей.

На основі діалогу було побудовано евристичні бесіди, презентації, метод «мозкового штурму», метод «круглого столу», метод «ділової гри», практичні групові й індивідуальні вправи, обговорення відеозаписів тощо [4, с. 39]. До прикладу, під час вивчення навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» викладачі проводили евристичні бесіди щодо стратегії і тактики фахового спілкування, звернення до співрозмовника, правил знайомства і представлення, використання слів-індексів і слів-регулятивів для називання осіб та ін. Методом «ділової гри» курсанти вивчали тему «Встановлення ділових контактів», «Прикордонно-представницькі зустрічі», «Управлінське спілкування». Було проведено, зокрема, такі ігри: «Зустріч делегації для прикордонно-представницької зустрічі», «Вітання і прощання у пункті пропуску», «Дисциплінарна бесіда», «Розпорядження», «Звертання до співрозмовника у пункті пропуску» та ін.

На другому етапі – етапі становлення (II курс) було акцентовано увагу на формуванні основ професійної культури, насамперед через вивчення другого модуля «Професійна культура офіцера-прикордонника: ідеологія та світогляд» факультативу «Культура офіцера-прикордонника: історія і сучасність». Було передбачено, що в результаті вивчення модуля курсанти повинні знати основні події суспільно-політичної історії України, історію державницьких та національних ідей, визначні зразки інтелектуальної історії України. Крім цього, відповідно до програми факультативу було використано потенціал літератури для формування цілісної, інтелектуально багаті особистості захисника кордонів. Зокрема, тема «Сучасна українська історико-патріотична та мілітарна література» передбачала вивчення курсантами кращих зразків сучасної історичної та мілітарної літератури, насамперед творів В. Шкляра («Чорний ворон»), А. Кокотюхи («Червоний»), Ю. Горліса-Горського («Холодний Яр»), а також творів про війну Росії проти України з 2014 р. (публіцистики і репортажно-документальної прози, військової мемуаристики, історій про військових Збройних сил України). Ознайомлення майбутніх офіцерів-прикордонників з історією української суспільно-політичної думки, сучасною мілітарною літературою дозволило збагатити їх пізнавальний світ, ознайомити з інтелектуальною історією своєї країни, найважливішими суспільно-політичними ідеями і зразками сучасної мілітарної літератури, необхідними для засвоєння не радянської, а української мілітарної традиції.

Відповідно до наступної педагогічної умови через «діалог культур» було передбачено прилучення прикордонників до європейських цінностей прикордонної служби. Зокрема, під час викладання навчальних дисциплін «Філософія», «Соціологія. Етика. Естетика. Релігієзнавство» першочергового значення викладачі надавали ознайомленню курсантів із сутністю європейської цивілізації, спадщиною якою є всі здобутки у сфері як технічних, так і гуманітарних наук. Було враховувало, що людина з обмеженим світоглядом та знанням не зможе забезпечити здійснення ефективної комунікації чи управлінського пливу. Саме тому акцент зроблено на пізнанні курсантами, за В. Біблером, суспільно-значущих ідеалів і цінностей різних історичних епох, що необхідно для формування майбутніх офіцерів-прикордонників як людей культури – людей з діалогічним мисленням [1, с. 6]. Викладачі намагалися будувати процес навчання як одночасне сполучення (діалог) різних форм культури, різних розумів культури: античного і середньовічного, середньовічного і новочасного, новочасного і сучасного, західного і східного [1, с. 167]. Використання дискусійних методів було необхідне для прилучення прикордонників до європейських цінностей прикордонної служби, спільного пошуку цінностей і норм, їх дослідження у специфічних видах професійної діяльності із захисту кордону.

Важливе значення для формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників на цьому етапі мало проведення тренінгу проблемної комунікації, що дозволив вчити курсантів долати труднощі міжособистісної комунікації. Метою тренінгу було поглиблення уявлень курсантів про особливості проблемної комунікації, типові деструктивні прояви у процесі професійної комунікації та правила протидії. Серед завдань тренінгу важливе значення мало ознайомлення курсантів із проблематикою труднощів у професійній комунікації; формування у них ментальної дисципліни для протидії деструктивним проявам у спілкуванні; ознайомлення з правилами та прийомами конструктивних та позитивних комунікативних впливів; поглиблення знань про позитивне мислення; розвиток комунікативної креативності, гнучкості в оцінці різних ситуацій. Важливе значення тренінг мав для підтримання командного духу в курсантському середовищі, свідченням чого стали готовність курсантів допомагати і приймати допомогу, безконфліктно працювати, розуміння ними того, що кожен член колективу вносить вклад в здобутки підрозділу.

На третьому етапі – етап актуалізації (III курс) було акцентовано увагу на формуванні у майбутніх офіцерів-прикордонників знань та умінь, що є складовими інформаційної безпеки. Одним із напрямів роботи було проведення третього модуля спеціального факультативу «Професійна культура офіцера-прикордонника: основи інформаційної безпеки». Курсанти вивчали основні російські міфи про Україну та її минуле, історію воєнних пропагандистських кампаній, особливості інформаційної політики на початку XXI ст., механізми російської пропаганди, специфіку інформаційної складової гібридної війни Росії проти України.

Предметом значної уваги були російські міфи про українську державність, українсько-російські відносини, українське козацтво, Крим та ін. [3, с. 37–42].

На цьому етапі під час вивчення навчальних предметів «Історія війн, конфліктів та охорони державного кордону», «Політичні та економічні системи» важливе значення мало використання проблемних методів. Проблемні ситуації викладачі пропонували у вигляді різноманітних професійних завдань, що обов'язково містили певну суперечність. Для вирішення проблемних ситуацій курсанти повинні були здійснити операції аналізу, формулювання проблем і визначення варіантів вирішення. До прикладу, під час вивчення з навчальної дисципліни «Історія війн, конфліктів та охорони державного кордону» курсанти аналізували таку ситуацію конфлікту: «За Катерини II велику увагу Російська імперія приділяла топоніміці та перейменуванню населених пунктів. Так, наприклад, одна з перших битв, у якій українці дали відсіч монгольським завойовникам, відбулась біля річки Синюхи. Це поле битви увійшло в історію як Бранне поле. За Катерини його було перейменовано у Баранне поле» [2, с. 278]. Курсанти повинні були дати відповідь на питання, чим це було обумовлено та які мало наслідки. Вони з'ясували, що імперська традиція обмежувала право українців на свою історію, їх не прийнято було зображувати як мужніх воїнів. Перейменовуючи міста і села, Російська імперія стирала пам'ять колонізованих про їхню історію, силу чи мілітарну потугу, перетворюючи їх із народу борців на найманих слуг. Викладачі також пропонували курсантам проблемні завдання, що потребували з'ясування причин та наслідків подій, узагальнення, систематизації чи спростування. Методична цінність проблемного методу полягала у тому, що курсанти більш інтенсивно опановували професійні знання, вирішуючи проблеми, а не пасивно прослуховуючи викладача.

Для формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників було використано також потенціал комп'ютерної комунікації, передовсім технологій електронного «мозкового штурму» та e-mail дискусійних груп, що дозволило підвищити рівень їх теоретичних знань з навчальних предметів «Історія війн, конфліктів та охорони державного кордону», «Політичні та економічні системи» і власне рівень комунікативного компонента професійної культури.

На четвертому етапі – етапі індивідуалізації (IV курс) важливе значення мало вивчення курсантами історії українсько-російських відносин, насамперед воєн. Йдеться про впровадження четвертого модуля факультативу «Українсько-російські війни: військова компонента історія і сучасність». Важливість цієї умови обумовлена посиленням військової компоненти діяльності прикордонної служби України та реаліями сьогодення. Під час зазначеного модуля передбачено вивчення основних подій історії українсько-російських відносин, особливо агресивних воєн Росії проти України, визначних історичних подій, пов'язаних з відбиттям російської експансії, діяльність визначних українських полководців і воєначальників, традицій і цінностей українців-воїнів.

Курсанти вивчали такі теми, як «Перші російсько-українські війни (XII–XIII ст.)», «Російсько-українські війни за київську спадщину», «Російсько-українські війни в часи Гетьманщини», «Війни з більшовицькою Росією за незалежність 1917–1921 рр.», «Війни за незалежність: ОУН та УПА». Зокрема, під час вивчення теми «Вітчизняна війна за незалежність 2014–2019 рр.» курсанти з'ясували коріння новітньої російської агресії, прояви російського націоналізму й імперіалізму, українофобії та ресталінізації. Загалом введення модуля спецкурсу «Українсько-російські війни: історія і сучасність» та вивчення української мілітарної історії, звитяжних сторінок боротьби українців за свою державу мало велике значення огляду на необхідність формування патріотизму майбутніх захисників кордонів України, історичне мислення, розуміння ними ролі героїв за незалежність, відновлення традицій і звитяжного духу славетних військових формувань Українських Січових Стрільців, Армії УНР, Української Галицької армії, Української Повстанської Армії, належної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до збройної протидії агресору.

Відповідно до наступної педагогічної умови формування професійної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників під час викладання навчальних дисциплін «Морально-психологічне забезпечення», «Педагогіка та психологія», «Основи управління» широко передбачено використання методу проектів і дослідницьких методів для вивчення проблематики лідерства й управління прикордонним підрозділом, а також використання

потенціалу навчально-творчих завдань для розвитку в майбутніх офіцерів-прикордонників творчого мислення. Зокрема, під час вивчення навчальних дисциплін «Морально-психологічне забезпечення» та «Основи управління» курсанти досліджували проблематику лідерства, насамперед такі теми, як «Система лідерства в армії США», «Підготовка лідерів у армії США», «Лідерський курс у військовій академії США (United States Military Academy) у Вест-Пойнті», «Лідерство, теорія і практика управління у професійній військовій освіті США». Щодо українських реалій передбачено такі теми: «Лідерство – душа армії (А. Зелінський)», «Військове лідерство як прийняття рішень», «Військове лідерство в умовах стресу», «Лідерство в умовах динамічної війни», «Військове лідерство і відповідальність», «Цінності військового лідерства», «Лідерство і нова українська військова культура», «Лідерство і шлях української армії до перемоги» та ін.

Важливими також були дослідження щодо лідерського потенціалу офіцера-прикордонника, лідерства в системі охорони кордону, характеристики офіцера як лідера прикордонного підрозділу, специфіки формування лідерських якостей офіцера-прикордонника, психологічних основ виховання лідера. Дослідницькі методи давали можливість для розвитку інтелектуальних здібностей майбутніх офіцерів-прикордонників, формування їх як національної інтелектуальної еліти України.

Відповідно виконання творчих завдань стало прикладом активної і творчої військової освіти, найкращою підготовкою до ситуації двозначності й невизначеності, яка може виникнути під час виконання службових (управлінських, організаційних, навчальних, дисциплінарних, виховних, екстремальних тощо) завдань з охорони кордону. Навчально-творчі завдання стали важливим дидактичним засобом професійної підготовки захисників кордону, допомогли розвивати у курсантів уміння нестандартно мислити, що необхідно для їх практичної діяльності та адекватного реагування на ймовірні виклики та загрози.

Отже, під час експериментального дослідження було впроваджено технологію, що передбачає сукупність педагогічних впливів та умов, практик і заходів, необхідних для належного формування професійної культури майбутніх захисників державного кордону України. Технологія побудована на основі концептуальних положень методологічного і теоретичного концептів провідної ідеї дослідження. Вона відображає модель освітнього процесу у ВВНЗ, враховує його зміст, форми і засоби та передбачає системну послідовність методико-технологічних заходів з урахуванням особливостей професійної культури та специфіки професійної діяльності офіцерів-прикордонників. Визначення кількісних і якісних даних щодо сформованості професійної культури в курсантів експериментальних груп засвідчило суттєве підвищення рівнів їх професійної культури, підтвердивши тим самим результативність запропонованої технології формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблер В. С. Культура. Діалог культур / В. С. Біблер. – К.: Дух і літера, 2018. – 368 с.
2. Білінський В. Україна-Русь: історичне дослідження: у 3-х кн. Кн. 1. Споконвічна земля / В. Білінський. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2015. – 384 с.
3. Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле / В. Брехуненко. – К.: Ін-т української археології та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 2017. – 280 с.
4. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва. – К.: ЕКМО, 2011. – 320 с.

REFERENCES

1. Bibler V. S. Kultura. Dialoh kultur [Culture. Dialogue of cultures]. Kyiv: Dukh i litera, 2018. 368 p.
2. Bilinskyi V. Ukraina-Rus: istorychne doslidzhennia [Ukraine-Rus: Historical Research]: u 3-kh kn. Kn. 1. Spokonvichna zemlia [Primordial Land]. Ternopil: Bogdan Educational Book, 2015. 384 p.
3. Brekhunenko V. Viina za svidomist. Rosiiski myfy pro Ukrainu ta yii mynule [War for Consciousness. Russian Myths about Ukraine and its History]. Kyiv: Instytut ukrainskoi arkhelohii ta dzhereloznavstva im. M. Hrushevs'koho NAN Ukrain, 2017. 280 p.
4. Sysoieva S. O. Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh [Interactive Adult Learning Technologies]: navch.-metod. posib. Kyiv: EKMO, 2011. 320 p.

Стаття надійшла в редакцію 21.11.2019